

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei

Embléma és logó szerzői jogi védelme és felhasználása

Ügyszám: SZJSZT 7/2004

A bíróság által feltett kérdések:

„A Bíróság kirendeli a Szerzői Jogi Szakértő Testületet a perbeli J. szárnyas embléma és logó műalkotás jellegének tisztázása végett.

Az irányadó tényállás lényege szerint a felperes a gazdasági társaságán (Z. Bt.) keresztül 1999. január 20-án az egykori J. állami vállalat átalakítása és szétszabdálása révén létrejött budapesti székhelyű J. C. Kft. megbízásából tervezői szerződéssel elvállalta, majd a szerződés szerint elvégezte a magyar autóbuszokon évtizedek óta márkajelként használt szárnyas embléma és felirat „modernizálását”. A megrendelő az egyszeri tervezői díjat kifizette, de az embléma és logó további felhasználására már nem volt módja, mert időközben a J. Rt. mint egyszemélyi tulajdonos anyavállalat a buszgyártást mindenestül átadta a székesfehérvári székhelyű „JB Rt.”-nek, azzal összefüggésben, hogy ez utóbbinak többségi tulajdonát eladta egy külföldi befektetőnek, a spanyol illetőségű I. S.L. nevű cégnek.

A külföldi érdekeltségűvé vált székesfehérvári cég (alperes) magát a buszgyártás tekintetében jogutódnak gondolván, széles körben (buszokon, reklámanyagokon), arculatot meghatározó módon, üzleti forgalmának fellendítése érdekében, a „megújított hagyomány” eszméjével használatba vette a – teljesen kiürített, s időközben felszámolt budapesti cég műszaki dokumentációjával együtt birtokába került – embléma tervet (grafikát és három dimenziós makettet), de előbb saját alkalmazottaival átalakította akként, hogy az embléma fölötti J. feliratot JB-re változtatta.

A felperes azért indított pert, hogy a bíróság állapítsa meg a kérdéses embléma és logó alperes általi jogtalan átalakítását és használatát (bitorlását), tiltsa el ettől az alperest, illetve az eddigi használat utáni díjak érvényesíthetősége végett kötelezze az alperest az embléma forgalmazásával kapcsolatos kereskedelmi (bevételi) adatainak közlésére.

Az alperes viszont eredendően azzal védekezik, hogy a kérdéses embléma és logó nem is önálló szellemi alkotás, így nem esik szerzői jogi védelem alá.

- (1) A Szakértő Testület...állapítsa meg, hogy a felperes által átdolgozással létrehozott szárnyas embléma és logó hordoz-e olyan eredeti gondolatot, illetve kifejezési módot, amely magán viseli a kreativitás azon jeleit, melyek alapján szerzői jogi értelemben önálló (védett) alkotássá minősíthető.
- (2) Ha a válasz igen, állapítsa meg azt is, hogy az embléma fölötti J. szöveg B. végződéssel való megtoldása a védett jogtárgyat milyen módon befolyásolta. Keletkezett-e ez által (ismételt átdolgozással) újabb önálló alkotás, vagy pedig csak (illetéktelen, és művészi hírnév csorbítására alkalmas) torzítás történt?

(3) Válaszoljon még a felek által esetleg közvetlenül megfogalmazandó, a tárgyhoz tartozó, és a szakértői szempontból releváns kérdésekre.”

Az eljáró tanács szakvéleménye.

Ad 1. Az eljáró tanács megállapítja, hogy a felperes által átdolgozott szárnyas embléma és logó szerzői jogi védelmet érdemlő alkotás. Az embléma a szárnyas szimbólum ismert motívumát egyéni, eredeti módon dolgozza fel és fejezi ki, amely megnyilvánul mind az alkotás sajátos struktúrájában, mind pedig annak vonalvezetésében.

Ad 2. Az embléma fölötti J. szöveg B. végződéssel való megtoldása nem eredményezte sem a szerző személyhez fűződő jogainak (különösen a mű integritásához fűződő jognak), sem pedig vagyoni jogainak (különösen az átdolgozási jognak) a megsértését.

Ami az átdolgozási jogot illeti, mint ahogy a bíróság kérdése is világosan utal rá, akkor kerülhetne szóba az alkalmazása, ha a változtatás eredményeként az eredeti műhöz képest (ismételt átdolgozással) az abból származó más mű jött volna létre (ld. a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény – a továbbiakban: az új Sztj. – 29. §-át). Erről azonban a perbeli esetben nincs szó; a B. végződés betoldása nem ilyen változtatás; beillesztése semmilyen új egyéni, eredeti alkotást nem eredményezett.

A mű integritásához fűződő jog tekintetében a következőkre mutat rá a bíróság:

a) A régi Sztj. – az 1969. évi III. törvény – 10. §-a így rendelkezett: „A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének minden jogosulatlan megváltoztatása vagy felhasználása.” A törvény végrehatási rendelete – a 9/1969. (XII. 29.) MM. sz. rendelet (továbbiakban: a Vhr.) – 7. §-ának (1) bekezdése ehhez hozzátette a következőket: „Jogosulatlan a felhasználás különösen, ha arra jogszabály vagy a felhasználási joggal rendelkezni jogosult személy felhatalmazást nem ad, vagy ha a felhasználó jogosultságának határait túllépve – a művet szélesebb körben, nagyobb példányszámban, stb. – használja fel. Jogosulatlan megváltoztatás az építészeti alkotás vagy a műszaki létesítmény tervének a szerző hozzájárulása nélkül történő olyan megváltoztatása is, amely a külső megjelenést, a rendeltetésszerű használatot vagy az üzemeltetést befolyásolja.” Ebből a szabályozásból két – a képtelenség határát súroló vagy azt el is érő – következtetés származott: az egyik az, hogy a vagyoni jogok bármilyen megsértése (hisz a jogosulatlan felhasználás szükségképpen ezzel járt) egyúttal a 10. § szerinti személyhez fűződő jog megsértését is jelentette, a másik pedig az, hogy a műnek a szerző hozzájárulása nélküli *bármely* megváltoztatása megvalósította elvileg e személyhez fűződő jog megsértését.

Az új Sztj. alapvető változást hozott mind a személyhez fűződő jogok és a vagyoni jogok viszonya (ld. a következő – b) – pontot), mind pedig a mű integritása jogának az érvényesülési köre (ld. a lenti c) pontot) tekintetében.

b) Az új Sztj. az egyéb változtatások mellett befejezte szerzői jogi szabályozásunknak a piaccgazdaság és a plurális demokrácia igényeihez való hozzáigazítását is. Ez magában foglalta azt is, hogy az új törvény végleg szakított bizonyos, szabályozási elemekkel,

amelyeket a korábbi Szjt. az általában megfelelő és a nemzetközi normákkal is összhangban álló volta ellenére, átvett a szovjet típusú szerzői jogi elvekből. Az egyik ilyen elem volt a többek között régi Szjt. 10. §-ában tükröződő az a dogmatikus és zavaros monista felfogás, amely valamilyen misztikus egységként fogta fel a vagyoni és személyhez fűződő jogokat (s ennek következtében egyrészt összemosta a két alapvetően eltérő gyökerű és természetű jogot, másrészt – ehhez kapcsolódóan – nemcsak a személyhez fűződő jogokat, hanem a vagyoni jogokat is teljesen elidegeníthetetlennek tételezte).

Az új Szjt.-ben ebben a tekintetben véghezvitt alapvető változtatásokra a miniszteri indokolás is felhívja a figyelmet. Az eljáró tanács az indokolásnak a következő részeit látja különösen kiemelésre érdemesnek:

„Gyakorlatilag minden lényeges szempont az eddigi merev monista rendszer meghaladása...mellett szólt. Ezt egyaránt indokolta a hazai gazdasági viszonyok megváltozása, a technikai fejlődés, az európai jogharmonizáció, valamint a nemzetközi egyezményekben és a külföldi szerzői jogi törvényekben kirajzolódó tendencia. A törvény abból indul ki, hogy valamely elméleti konstrukciónak a szabályozás rugalmatlanságát eredményező erőltetésénél fontosabb a hazai kultúra javát szolgáló érdekegyensúly megteremtése...

A magyar szerzői jog hagyományosan dualista szemléletű volt... egy egész évszázadon át, a „szocializmus” időszaka előtt. Ezt tükrözték az 1861-es Ideiglenes Törvénykezési Szabályok, az 1884. évi és az 1924. évi szerzői jogi törvény rendelkezései, valamint Balás P. Elemér reformjavaslatai is az 1930-as és 1940-es években. Fordulatot ebben az 1969-ben elfogadott Szjt. hozott; az akkor jellemző szerzői jogi felfogás „ideológiai” megalapozásából sajátos monista rendszer alakult ki. E megközelítést is túlzóan és dogmatikus módon érvényesítették...

A BUE a dualista felfogást követi... Az Európai Közösségben a szerzői jog területén megalkotott irányelvek dualista elemeket tartalmaznak... Kontinensünkön a nemzeti törvényhozások is egyre inkább a piactudományi viszonyokhoz és a technikai fejlődés eredményeihez jobban, rugalmasabban igazodó felfogás – vagyis a dualista rendszer – felé fordítják a szerzői jog fejlődését...

Az előzőekben ismertetett megfontolásokra figyelemmel a törvény meghaladja a monista felfogásnak a korábbi jogban tükröződő – dogmatikus és idejétmúlt – változatát...E gyakorlatias jogalkotási lépések a szerzők érdekeit épp úgy szolgálják, mint ahogy megfelelnek a hazai kulturális ipar szükségleteinek.” (Az új Szjt. 9. §-ához fűzött miniszteri indokolás.)

Ennek megfelelően az új Szjt. 9. §-a a személyhez fűződő és a vagyoni jogokat nem egységes, egymástól elválaszthatatlan egységként határozza meg (tehát nem monista felfogást követ), hanem jogok összességként, amelyek egymástól elválhatnak (tehát alapján dualista a szabályozás) (ld. a § (1) bekezdését). Ezt az is megerősíti, hogy a törvény egyrészt megerősíti a személyhez fűződő jogok átruházhatatlanságának az e jogok jellegénél fogva indokolt elvét, másrészt azonban elveti a vagyoni jogok átruházhatatlanságának a dogmáját; azokat az esetek egy jelentős részében átruházhatóvá teszi (ld. a § (2)-(6) bekezdését).

c) Az új Szjt. 13. §-a így rendelkezik: „A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy más olyan megváltoztatása vagy megcsorbítása, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.”

A §-hoz fűzött miniszteri indokolás a következőképpen írja le a módosítás indokait és lényegét:

„Korábbi jogunk a mű bármiféle – jogosulatlan – megváltoztatását a szerző személyhez fűződő jogainak megsértéseként írta le. Ez a mű integritásának túlzott, életszerűtlen védelmét eredményezte, ami ráadásul még mások alkotói, előadóművészi szabadságának aránytalan és ésszerűtlen korlátozásaként is hatott. A törvény ezért visszatér a BUE *6bis* cikkében található, több évtizeden keresztül bevált és a technikai fejlődéshez is rugalmasan alkalmazkodó szabályhoz. Ennek megfelelően csak a mű eltorzítását, illetve megcsonkítását, valamint más olyan megváltoztatását vagy megcsorbítását minősíti jogsértésnek, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.”

d) Hozzá kell azonban ehhez tenni, hogy a régi Szjt. életszerűtlen szabályozását némileg enyhítette annak 30. §-a, amely így szólt: „Ha a szerző a mű felhasználásához hozzájárult, a felhasználáshoz elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges, a mű lényegét nem érintő változtatásokat köteles végrehajtani; ha e kötelezettségének nem tesz eleget, vagy nem tud eleget tenni, a felhasználó a változtatásokat hozzájárulás nélkül is végrehajthatja.” Ugyan ez a rendelkezés nem volt teljes fedésben a mű integritásához fűződő joggal – másról szólt: nem a szerzőnek a változtatásokkal szembeni fellépésre vonatkozó jogáról, hanem az arra vonatkozó kötelezettségének a terjedelméről, hogy maga végezzen el bizonyos változtatásokat (amely kötelezettségének a megsértése esetén maga a felhasználó végezhet el azokat). Erre a rendelkezésre építve azonban a bírói gyakorlat kialakította azt a régi Szjt. súlyos belső ellenmondásait helyes irányban feloldó elvet, hogy csak a mű lényegét érintő változtatások tekinthetők jogsértőnek.

A régi Szjt. 30. §-át az új Szjt. lényegében változatlan szöveggel átvette 50. §-aként. A mű integritásának védelmére vonatkozó szabályozás reálisabb szinten és pontosabban való meghatározásával azonban ez a rendelkezés visszakapta eredeti funkcióját. Többé nem szükséges – „pótmegoldásként” – a mű integritásához fűződő jog megsértésének mércéjéül szolgálnia (arra teljes és tökéletes, s részben eltérő – magasabb „küszöbértékkel” járó – szabályt ad a 13. §), hanem lényegében azt a kört határozza meg, ahol az átdolgozási jog érvényesülése nélkül változtatásokat lehet elvégezni. Ezt a funkcióját egyértelművé teszi az is, hogy a felhasználási szerződésekről szóló – tehát a vagyoni jogok gyakorlását érintő – fejezetben található az 50. §.

A fenti elemzés fényében az eljáró tanács megállapítja, hogy a B. tag beszúrása semmilyen lényeges változást nem eredményezett a műben, és semmiképpen nem lehetett alkalmas arra, hogy a mű eltorzításáról, megcsonkításáról, vagy más olyan megváltoztatásáról vagy megcsorbításáról lehessen beszélni, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes lenne és ezért megsértene az új Szjt. 13. §-ában meghatározott jogot.

Ebben a tekintetben figyelembe kellett venni a mű jellegét és célját is, s azt, hogy másként merülhet fel az említett jog sérelme egy gazdagabb művészeti üzenetet hordozó mű (mint például egy regény vagy egy zenemű) esetében, s másként az ilyen gyakorlati célokat – a termékek azonosítását – szolgáló egyszerűbb struktúrájú műveknél, mint amilyen a perbeli embléma és logó.

Ad 3. A felektől nem érkezett külön kérdés a Testülethez.

Budapest, 2004. március 23.

id. Dr. Ficsor Mihály
a tanács elnöke

Sárkány Győző
a tanács előadó tagja

Dr. Debreczenyi Ferenc
a tanács szavazó tagja